

Legényletár

A gyulai gyógyfürdő meleg medencéjében üldögélünk. Ki-ki a maga baját, csülkét, büttykét, izületét, rándulását, hasogatását áztatja a vízben.

Senkit sem ismerek. Mindenki egyforma vénecske, görbe hátú, dongalábú, sántikáló, szótlanul révedező velem együtt.

Korán reggel mellém telepszik egy korombelinek tűnő férfi.

— Szabad?

— Húszan is elférünk egy sorban!

Rám néz. Tarkójára kulcsolja kezét.

Órányi idő is elcsoboghat, elmegyek a hideg úszómedencében egyet fordulni. Visszaóvakodom a melegbe, az én szomszédom mozdulatlanul ül. Szeme nyitva, keze a tarkóján. Bekopogtatok hozzá, ahogy ő tette.

— Szabad?

— Mint régen — biztat, de a szeme sem rezdül.

Ez a kerítés. Szótlanságból megfonva. Nem illik átlépni. Gyógyulni jött, most szívja magába az orvosságot.

Nekem is jó. Nagy gazú zajokból hoztam ide ropogó futóműveimet. A gyulai lábvíz mindig segített rajtam. Ennek érdekében aztán hallgatunk.

Dél körül ismerőse érkezik a szomszédomnak. Már a medence partjáról bekiajt:

— Kalász, te volnál az?

A szomszéd a kezével int igent. Ami azt is jelentheti, ne kiabálj, gyere ide mellém. Az is bekövetkezik. Teli kannából zúdul úgy a víz, ahogy a szomszéd ismerőségéből a szó.

Valamilyen jogi csoportról, elmentekről, megmaradottakról, Ádámról, Éváról, meg a nagy körtefáról szalad a szó.

Emez nem válaszol. Mintha nem is hallaná a szóáradatot. Ám a szeme nyitva, s érdeklődéssel néz a beszélőre.

Számomra ismeretlen nevek, esetek gurulnak elő, mint zsákból szétszaladt diókupac. Hanem a szülőfalum neve is előbukkan. Számon bizsereg, hogy belekérdezzek. De nékem nem osztottak lapot. Hallgatok.

Elcsöngetnek bennünket ebédelni, szunnyadozunk is utána, aztán beleülünk a vízbe. Szomszéd már benne nyakig.

— Dombiratosi? — kérdem.

— Ott nőttem föl. Ott jártam elemibe.

— Ismernünk kellene egymást.

— Ismerjük is — állítja a szomszédom.

— Én, nem haragszik, Kalász nevű családot, abból való gyerek cimborát egy szálat sem ismertem.

— Nem csudálom. Otthon Kanász néven éltem.

— Akkor pedig Tóni vagy, Kanász Tóni!

— Úgy van — nyugtázta szavaimat a szomszéd, s kezet nyújtott.

— Az utcán százszor elmehettünk volna egymás mellett, én sem ismertelek volna meg, Tóni. Kicsit megerősödtünk, mákmozsár derekúak, hasban marokosak, parton magasak lettünk.

— De míg ide alakított bennünket az élet, azért történt valami?

— Mint mindenki, aki él.

Elemi után szétrebbszünk kenyérkereső szakmákat tanulni.

Elkerültem Orosházára kovácsinasnak, ott szereztem a segédlevelet, ott álltam be szakérettségisnek, onnét mentem a pesti jogi karra, azután az OVH-nál dolgoztam nyugdíjamig. Ennyi. A lyukas mogyoró fél hajában elfér pirinyó sorsocskám.

— Várjál, mert nagyon sebesen összecsomagoltál. Közben azért nevet is változtattál. Ugyat nem mindennap tesz az ember gyereke.

— Az igaz. Okom volt rá. Ahogy kezdett a mi világunk elurasodni, úgy éreztem egyre inkább, hogy a nevem nagyon is hátrányos helyzetbe sodor. Mint a varangyos békát, úgy kerülgetnek. A nevem miatt. Otthon és Orosházán észre sem vettem. Te is tudod, otthon a kanász olyan tisztességes kenyérkereső szakma, mint a kovács, a bognár, a szabó. A kanász disznó-, trágya-, pocsolyszagú ugyan, a foglalkozások alján éldegél, mégis becsben. A kanászt otthon a falusi kupaktanács évente választotta, ahogy a sintért, a kántort. Nem bízták értékeiket érzéketlen emberekre. Ebben a hitben csöpörödtem.

Egyetem után a legalábbvaló kicsi ügyeket adták a kezemre.

— Jó lesz ez Kanásznak. Kanásznak való munka! Eltűrtém volna.

Egy lánnyal komolyan jártam. Szóttük-fontuk házassági elképzelésünket. Utolsó éves koromban fűgét mutatott. Megmondta, ő Kanászné nem akar lenni. Még doktor Kanászné sem!

Nagyon fájt. Nagyon építettem rá a házasságomban. Lehet, hogy nem csupán a nevem tántorította el, talán más valakije is lehetett.

Keserű tapasztalatok parancsolták névmásításomat. Így lettem Kalász. Viselője nem sok akad. Kalász meg mennyi! Családi kötelék nem fűzött hozzá, őseim nevét nem tiportam le a névcserével, mert nem tudom hogy hívták őket. Nem ismertem őket, szegényeket. Pólyás koromban kitétek. A Körösök csivircsavaros zugaiban megtalált egy gyulai kanász, bevitt az árvaházba. Életemet tenyéren tette az apácák elé, de a saját böcsületes nevét nem tette mellém. Mivel kanász mentett meg, a jámbor apácák ezt a nevet tűzték a pólyámra. Antal-napkor esett, ezért lettem Antal.

Ismertem Kánász nevű megelőzőtt családokat. Nagybánhegyesi iparost, mezőhegyesi csikósszámadót. Jóra való embereknek tudtam őket. Mi bajom a nevemmel? Ennyi a mondandó róla. Nyugdíjas vagyok már. Unokáim vannak. Sorsom a milliók sorsa. Mint a tiéd vagy a másé.

— Kérdezősködhettek?

— Bátran.

— Más lány vagy nőszemély nem akadt föl a neveden?

— Soha. Otthon Tóni voltam. Ha a teljes nevemet mondták, Kanász Tóni. Jó, szájba illőnek éreztem, ahogy más is. Meg nem különböztettek miatta. Ezen a néven én, az öreg Űrge Miska határőrsz lelenc gyereke a községi bírő lányának is játszópajtása lehettem. Elmehettem hozzájuk akármikor, úgy estem be a kapujukon, mint akármilyen más eredetű, nevű gyerek.

Szép kis lánykájuk volt a bírőéknak. Szelíd, mosolygós.

A szülék módosak, szorgalmasak. Amikor enni adtak, nem úgy lökték, mint a kutyanak, hanem mint a saját gyereküknek. Ha elszunnyadtam náluk évések után, nem kergettek haza, hanem úgy fektettek le pihenni, ahogy a saját gyereküket. Az óvodába, ha úgy jött ki a lépés, kézen fogva mentünk a lánnyal. Úgy jöttünk el.

Nagy munkák idején szülei örökké a határt bújták. Mi maradtunk a ház-

nál. Gyufa, tűzi készség eldugva, étel odakészítve. Egész nap gazdálkodtunk, kisházast játszottunk, nekivetkőztünk Ádám-civilre, vizsgálgattuk egymást töviről hegyire, aztán előről kezdtük, amíg figyelmünk el nem fordult másfelé.

Tudhatták-e a lány szülei? Szó nem esett róla. Az én nevelőanyám félvak volt már, a kolduskenyér-kereset irányába fordulva. Gyerekük sose volt, okításomban nem mutatott valami nagy járandóságot.

Miska apám vett elő alkalmanként.

Meleg nyarakon, ha a kamrási határ pocsolyájában feredőztünk, csöszsi hivatala arra kormányozta, félrehívott, s bizalmasan mondta:

— Húzd föl a gatyádat te, kilátszik a bögyörő. Dugd el a gergőt, baja ne lögyön. Elcsípi a gúnár, beleharap a mangalica. Nem köll a kimondhatatlant mutogatni. Prasnya embör az olyan, akinek mindegy, kint-e, bent-e.

Nyáron az óvodába pöndölyben jártunk. Bokáig ért. Alul semmi. Csak éppen eltakarni a sejhajt. Önfeledt játékaink közben a pöndöly följárt a nyakunkig. Minden kitakaródott. Volt vizsgálnivalója a gergelyösöknek. Nézegettük is olyan megmagyarázhatatlan mohósággal, olykor a szelíd Horváth Ilonka óvónéni vagy Baráth Viktorka dajkánk választott el bennünket érdeklődésünk képeitől. De a lányok sem röstelltek a mienket szemre venni. Bennük is működött már valami finom hajszálrugójú anker, amiről nem is tudtak. Az kötyөгött az óvodásban, ébren tartotta az örök érdeklődést.

Óvodás korunkban találkozhattunk a szülők éjszakai mocorgásaival. Akaratlanul is figyelgettünk. Már akkor tudtuk mimelni az alvást. A lányos és fiús szülők abban a hitben, hogy a gyerekek alszik, tették a számunkra érthetetlen magukét.

Bíró lánya se lehetett rossz figyelő. Kisházast játékaink közben, amit elesett, az a paréjbul rakott, kaporral befüggönyözött kunyhónkban terítékünkre került, ahogy főztünk, tálaltunk, ettünk százfélét a szétdarabolt nyári almából. Az volt a sült hús, özláb, töltött káposzta. Csak annak kellett neveznünk, s az volt.

Ő igazította a kezem, ha a magam tapasztalatából még nem futotta. Ide tedd, oda cirógass! Jobb volt, mint a betyáros játék, a zshiványos, a méta, a homokvárrakás. Tehettünk együtt akármit, kárt nem. A kárttevő még mélyen aludt. Nem tudtuk, hogy ahhoz nőnünk kell. Azt hittük, az csak annyi, hogy odatesszük egyiket a másikhoz. Azt a bíró lánya sem láthatta, amikor a szülők összetették, közöttük mi történik. Hogy mit mondanak közben, azt hallhattuk.

Miska apám, nem volt még ötvenéves, azt mondogatta, abban a tudatában, hogy a lelenc alszik: uccu punna, sült szalonna! Fordulj asszony girincre!

Szegény nevelőanyám nyögve terülhetett szét.

Ha az óvodában más fölcúszott pöndölyű lány kimondhatatlanját bámulom, Boris játszópajtásom ezt látja, semmi harag belőle. Ismeretlen fogalom. A harag igen. Már ott is, akkor is. Uzsonnabontáskor megkívánjuk egymás enivalóját.

— Adj egy falatot!

Ha nem ad.

— Megállj, mert többet nem megyek el hozzátok játszani!

Félelmes fenyegetés. Legtöbbször hatásos.

Szaladunk is szerteszejjel, ameddig a lábunk győzi. Játszani. Nemritkán a másik utcabeli bognárékhoz, mitőlünk egy trapp.

Óvodás korú fürge kislány a bognárkéé. Anyja nem járja a határt, a lány nem jár óvodába. Anci mint a dobozban árult baba. Fésült, tiszta, öröm vele

játszani. A szülék segítenek benne. Az apa kistalicskát, kisszekeret, ásót, kapát bognárol a kezünkbe. Kocsikázva, egymást húzgálva az utcára is kibogárvunk. Uzsonnakeret fehér epret, puha kenyeret ad a bognárné. Kezet kell mosnunk! Térülünk, fordulunk, melegszik az idő. Anci leguggol, nincs rajta alsó, ami az uzsonna előtti guggolásnál fehéren viritott. Felém fordul, látom kimondhatatlanját. Tekintetével biztat: muti te is! Menjünk a szárkúpok mögé! Mutatom. Elcsönnesdünk, ami föltűnhet a bognárnénak. Bizonyosan meglesett bennünket. De nem kiabál. Messzibbről szólítja a lányát.

Amikor újra visszajön Anci, rajta az uzsonna előtti alsó.

— Miért?

— Anyám nem engedi. Fél, hogy megfázok!

A déli gombóclevest, meg a kaporszósz bűntudat nélkül kanalaztuk a családdal együtt. Rossz tekintetüket sem éreztem.

Megint nekiízeledtünk a játéknak. Guggonulósét kezdtünk. Anci nem félt, hogy megfázik. Hiányzott az alsó.

Amikor átkerültünk az elemibe, fiúk, lányok külön padsorokba. Zárt rend, zártabb öltözékek, pálcasuhogás, kutyaságokért deres az első padokra borulva.

Egyszer Krista Bandi komám, kertlábas cimborám, a boltos szépen öltöző, kicsit el is kaptatott lányának azt találta mondani:

— Te, Magdus, úgy nézel ki, mint aki egész éjszaka balinával aludt.

Fölkaptuk a fejünket. Magdus sirva fakadt. Ő nem aludt balinával, se senkivel. Az osztálynak tetszett a móka. Kórusban kiabálta: balinával aludtál, balinával aludtál. Amikor jó, szigorú tanítónőnk belépett, Magdus már zokogott.

— Mi van itt?

A vigyázó válaszolt.

— Tanító néni, kérem szépen, Krista Bandi azt mondta Szűcs Magdusnak, hogy balinával aludt!

— Az egész osztály harsogott!

— Kik mondták? Fő hangadók deresre!

Porolt a nadrágülep.

Az iskolaév akadályozta a tapasztalatszerzést. A nyár terített asztalt nyújtott, ahogy legelőt állatainknak. A legföltöbbszülő sem takarhatta el gyereke elől a párzó galambokat, kácsákat, tyúkokat, libákat.

Viselkedésük mindennapos kérdés.

— Mit csinál a gácsér?

— Szereti a tojót. Ebből lesz a kiskácsa. Minden gyerekét összeszereti a gácsér, meg a tojó.

— A kis veréb is így terem?

— Az is, a kiscsikó, a kisborjú, a kisbárány.

— Tán minket, kisgyerököket is így szeretnek össze?

— Így valahogy.

— Muti mög!

— Korán lönne.

— Mikor nem lön korai?

— Amikor a nyolcvankilós teli zsákot a válladra töszik.

— Akkor mög?

— Akkor sem.

— Mert miért?

— Addigra ügyis kitanulmányozzátok.

— Ha addig sem?

— Aki addig sem, az nem is erre a világra való!

Az okításnak vége. Folytatódik a szájjal folytatott végtelen műveltetés. Apját, anyjával, kutyával, lóval. Erre assza, arra assza mög, de széjjel!

Nem hagyja nyugton a gyereket. Mi az? Assza, assza.

Ezenkívül mindent láthatunk. Megmutatják a palántaültetést, a locsolást, a gereblyézést, répaszedést, söprést, fonást. Ezt meg mondják, naponta százszor, semmi láttatja. S mégis nagy baj, ha fölött korunkig nem tudjuk.

Miska apámat nyöszethetem. Mesél.

— Volt egy jó család. Egy szem fiú csöpörödött benne. Megnősült, világ-szép lányt hozott a házhoz. A gazda látja, hogy a szép menyecske sápadozik, savanyodik az idő múlásával. Dolgoznak, magukat nem kímélve, ennivaló is bőven, pihenőidő se kurta.

Előveszi egy szem fiát, hogy nincs tán valami titkos különbözés közöttük? Szóváltás?, mert a mönyecskének a lánykori mosolygó arca gödröcskéiből elapadt az öröm.

Hetek múlnak, semmi változás.

Előveszi négyszemest a menyecskét.

— Bánt-e az urad?

— Miért bántana?

— Szomorú vagy. Nevetős voltál.

— Semmi bajom.

— Szeretted-é a fiamat?

— Ha nem szerettem volna, máshoz mehettem volna.

Az öröm mégis valahogy nem jelentkezett se a fiú, se a lány viselkedésén. Bántotta az apát. Elővette fiát.

— Szeretőd-e?

— Mindent megteszek, szántok, vetek, a családomért élek.

— Este, mikor magatokra csukjátok az ajtót?

— Lefekszünk, alszunk.

— De hát közben. Az alvás, lefekvés között. Megcirógatod?

— Hát, mög hát.

Az apa számára nem tudott kibuggyanni a megfelelő szó.

Látja, savanyodnak a gyerekei. Magát nem tartotta hibásnak. Megtanította a fiát minden tudnivalóra. Úgy szemeztet gyümölcsfát, ahogy búzát csávázott, vetett, szépen kazlalta a szalmát, szénát, töreket, tisztán bánt a takarmánnyal.

Az apa nem győzte már cérnával. Se öröm, se vidámság, se unoka. Előszedi a fiatalokat.

— Vetkőzzünk neki!

Nekivetkőznek. Az öreg simogatni kezdi a menyét. Az úgy tűri, mintha az anyósa rántáskavarási tudományokat mutatna neki. Leheverednek a dikóra. Az öreg szétterigeti menyé kezét, lábát. Kővé meredten bámuló fiát nyugtatgatja.

— Nemb aszom, csak mutatom, ne félj semmit, nemb aszom, csak mutatom.

Miska apám azzal fejezte be a mesét; ezt nem szabad bevárni!

— De hát iskolában nem szólnak róla!

Otthon csak arra futja: fújd ki az orrod, ne szipákolj, mások előtt ne vakargasd a sejhajt, szellentésseddel ne hangoskodj; ne bőfögg, ne felejtse el dugni a böcsületöt! Ha lányoknak szólt az intelem, takard el a mirtuszt a világ szöme elől.

Az elemi első osztályában tanultuk a tízparancsolatot. Ne paráználkodjál!

Akkor tudtuk meg, hogy az bűn. A leselkedés is. Ha véletlen látom, az is.

Leselkedtünk. Nyári öltözetű asszonyok alá bámultunk, megtudni, hogy az milyen. Emlékezetből lerajzoltuk. Néha összeverekedtünk rajta. Ketten kétféleképp láttuk.

Aratás után tarlókon legeltettük kiszoktatott jószágainkat, az elemi nagy szüneteiben. Olyankor miénk a csudálatos, titokzatos világ. Nem lehet vele jólakni. Róla eleget tudni.

Játszunk is százfélét. Kisházasszat, orvososat. Mindmegannyi közelítés, vizsgálódási lehetőség. Bújócska a kukoricatáblákban. Avatások.

Gumikorcos gatyában járt a libapásztor fiú valahánya. Jött az újonc gyerekek, aki tavaly nem járt ide, azt körbekapta a pásztornép.

Érdeklődtek, merre legeltetett eddig? Van-e arra sok jó lopni való dinnye, szeder, sütni való kukorica. Váratlanul, huncut legényke lerántja hátulról az új fiú gatyáját. A bokájáig. Ott áll tehetetlen pucérsággal az érdeklődők gurgulászó röhögése között. Akkora szégyen, a fiú elpityeredik. De következik a vigasztaló avatás. Minden jelenlévő odajárul a dermedten ácsorgó fiúhoz, ki-ki megköpdösi szánalmasan szégyenkező gergőjét, miközben szerencsekívánatokkal illetik:

— Lögyön akkora, mint a községi bikáé!

— Lögyön fogódzkodó, mint a községi nagykan srófosa!

— Lögyön kantáros, mint a mezőhőgyösi nagynóniuszé!

— Lögyön parancsértő, mint a rugóra járó bicska!

A fölavatott újonc könnyei között nevet, míg fölhúzza a bolhaszödő gatyát.

A köszönetésekből a lányok sem maradtak ki. Jót kívánni, nem számít vétekeknek.

Lovas kocsik hordták a búzakereszteket szérűre. A dűlőutak finom porában öröm tapicskolni, zablakarikával, cserépdarabbal rónára vetőcskézni.

Egy jártas legényke fölkiált:

— Pisáljunk rónára!

Porban a víz szurokfekete nyomot rajzol.

Tülekedve sorakoztak föl a bajvívók.

Készülődésünkre a nagy legelő minden libapásztora látásunkra szaladt. Ébredező szemérmünket a virtusság, a győzelem akarása elfüggönyözte. Az imént sírás közben fölavatott leszek legény is nekiáll. A nézőközönség izgatottan szurkol.

— Ereszd neki!

— Szorítsad a bönyéjit, akkor messzibbre hord!

— Húzzad magosabbra!

— Szíjjál magadba levegőt, feszítsed magad!

Győztesek, első helyezettek, másodikak, tizedikek kerültek elő a versenyesből.

A mókát megirigyelték a lányok is. Ők is megpróbálják! Elképedések, hangos kiabálások.

— Maris, mög ne tödd, az életben le nem kopik rúlad a szégyön!

A másik:

— Én mög se nézöm!

A harmadik:

— Én ilyen tallóra többet nem hajtom a disznóimat.

Hároman az elszántabb, fiúsabb természetű lányok közül, akik jobban másztak fára, mint a legénykék, akik sebesebben futottak, mint a legjobb futó fiúk, nem tántorodtak el.

— Engem másról úgy sem emlígetnek meg a bűdös életben, mint tán csak erről! Feküdjünk rónára!

Nekikészülődtek, eresztették.

Fölnőtt fejfelé úgy emlékszem, már akkor is szájalmas versenynek éreztem a lányokét. Nem tudtam megfogalmazni.

Megsemmisítőnek éreztem. Sajnáltam, ahogy a halálra szánt kutyát a sintér kezében. Tudtam, utolsó útja szegénynek. De lehet, ezt utólag gondolom hozzá. Mert a versenyzők mindegyike azért szépecskén családós anyává lett, s hozzám hasonló kőszá észjárású emberen kívül senki sem emlékszik már az ilyen haszontalanságokra. Vagy mégis? Csak nem beszél róla.

Csőpörödésünknek ebben a szakaszában magunkra maradtunk volna továbbjutásban, ha nálunk néhány évvel idősebb legénykefélék nem sietnek segítségünkre. Mindenre éhes mivoltunkban szívesen fogadtuk a leszek legények barátságát. Kitüntetésnek tartottuk, ha lovas kocsijukra hívtak, ülhattunk mellettük trágyahordás közben. A gyeplút a kezünkbe vehettük, kérdezősködhettünk a titkolt világ csínja-bínja felől, amiért ők apró kis szolgálatocskákat kívántak cserében.

Bunyec Jóska öreg cimborámnak tetszett egy galambléptű nagylányocska. Egyedül kapálta a megekézett kukoricát. Hajtottunk el a földje végén. Azt mondja Jóska, kiáltsd oda neki: kaszni, gyere velem baszni!

Ennél piszkosabb rigmusok is kifiztek már a számon. Hát a fölnöttek lakodalmi kurjantásaikban százszor tuskósabb szavakat traktáltak a menyasszony elé, a fiatal pár elé, apa, anya, násznép füle hallatára, hahotájára, s nem súlylyedt el a világ!

Azt már akkor is tudtam, hogy nincs könnyebb a szónál, mert azt még az ágyban is ki lehet mondani.

A lány a feje fölé emelte a kapát, megfenyegetett vele. Jóska meg úgy tett, hogy a számra üt a szóért, hogy lehajít a kocsiról.

Egyiket sem tette, magában kuncogott. Meleg barátságban maradtunk. Kérdezhettem tőle. Hogy szerinte mit jelent ez?

A szíjostort a kocsi oldalára szerelt bőrtokba igazította.

— Ezt jelenti. De hát hallod eleget.

— Hallani hallom, még sem tudom. Assza erre, arra, úgy potyog a faluban, mint a sebes eső, de hogy az mi?

— Mástól nem kérdezted?

— Kérdeztem én Miska apámtól is. Mesét mond, meg hogy az állatok szeretete okozza a kis állatokat. Minden állatra mást mond. A ló hág, a tehén folyat, a koca görög, a kan bűg, a csődör hág, földöz, a kakas cicörél. Összeviszsa beszél!

— Egyszerű az, de mégsem egyszerű. Tanyázik benne akkora jószág, ájulatos öröm, hogy a cselekvéspillantásban tán a világ is elbírna múlni fájdalom nélkül.

— Te is csak hallottál róla.

— A te korodban én is fülelőztem. Aztán, ahogy bajuszosodtam, sajtolta a kívánság. Addig ácsingóztam adonyi természetű asszonyi népeken, hogy egyik szájalomból, csak anyád meg ne tudja, a másik okító szándékkal inkább, ahogy mondta, jól bánogattak velem.

— Ez csak ennyi?

— A tövése annyi. De mondom, ha van mennyország, ez az.

— De ha annyira jó, mért olyan kevés?

— A jóból kevés köll. Ha az ároksparton heverne, mint a bogáncs, nem is lenne értéke. Mondjuk, nevezzük, támadjuk, kívánjuk minden pillanatban, nem könnyű elérni. A természet sokféleképp tesz róla. Nincs értelme akárkivel, nem is áll velem szóba akárki. Ha már valakié a nőszemély, az vigyázza, hogy más ne örömoztessen vele magát. Hűségi kötelék fogja, eskü, egyhez való vonzás. Aztán a szerelem gyümölcse, gyerek okozódhat. Betegség is útját állja. A tőle való féls. A szegyen parancsa is örökké ott áll az emberek mögött. Meg a tisztesség, a tisztaság parancsa. Mert vágyik, vágyakozik a férfi éjjel-nappal. A természet annak is kikrétázza a határát. Nincs annyi erő, hogy vágya szerint se vége, se hossza módra csak szeressen. Egy szerelem akármekkora lánggal loboghat, hogy az ég majd vargát ránt tőle, ahogy kiló a puskapor, a bicska becsukódik. Pofozhatod, súghatsz neki. Ő tudja bizonyos idő után az ébredést.

— Te is csak mesélsz. Mintha könyvből olvasnád.

Ilyen ismeretputtonnyal indultam inaséveimnek Orosházára. Miska apám semmi szín alatt nem akarta a határcsöszí kenyerkeresését rámtestálni. Ugyan ennivalókban nem szűkölködtünk. Magunk között olykor büszkén kussolta le anyanénemet, hogy az egész határ néki terem. Néha ötön vett, néha kapott. Szemrehányást is, ha rajtafogták, hogy hordja a másét. Azzal védekezett: hiszen a pap is az oltárról él!

Egykori katonacimborájának, Fárosz György kovácsmesternek adott a keze alá inasnak.

Jól kicsontosodott gyereknek serkentem föl, farigcsálónak, szerkezetekkel babrálónak.

— Mi legyek?

— Kovács! Abban halálomig megtalálod a kenyeredet!

Nem iszonyodtam tőle. Otthon naponta megfordultam a kovácsműhelyekben. Amíg csak annyit bírtam, a szememen át szívtam magamba a műhely illatát, zsongását, nyüzsgését. Fújtattam naphosszat, hajtottam a kerekés fúrót. Vidám, hötyke, sokat tudónak, erősnek, bírósznak láttam a kovácsokat.

Fárosz mester pedig országúti házban csüngette az üllöt a fiával. Munkája annyi, amit csak elgyőzött.

Mesterem szempillátlan, sima képű ember volt, akinek a tűzi munka kiégette szőrhagymáit. Lehetetlent nem ismert. Fából vaskarikát varázsolt, ha azt kívánta tőle az ipar. Patkolt, kocsit vasalt, ekevasat élezett, kereket ráfolt, lovat erelt, gyógyított. Katonáéknál kitanulta a kurtsmidtséget, magyarul mondván a gyógykovácsságot.

Vassal birkózott egész életében, ami őt is vaskeménnyé tette.

Egy szem Lajos fiával, segédjével úgy váltott szót, ahogy kóbor kutyával beszél az idegen:

— A szemed folyjon ki, egyik a másiknak a lyukán, te szakma szégyene, hát nem látod a magad két látó szemével, hogy az a sróf lekéreckedik az apjáról, hát kovács vagy te vagy kutyasintér? A szemed úgy folyjon ki, mint a húslé, hát nem veszed észre, hogy annak a kapupántnak a kanija slikkes?

Velem, lelencgyerekkel senki sem beszélt ilyen bicskanyitogató hangon. Lajos megszokhatta. Szerintem túlzott is az apja. Lajos szép munkákat eresztgetett ki a kezéből, de az apja úgy lehet, még annál is különbet akarhatott.

Elmúlt a szájból fúvó vihar a műhelyben, Lajos finomságosan füttyürészgetett. Fürgén mozgott, megfontoltan, haladósan.

Velem jóindulatúan bánt. Nem bratyzított, de ügyelte kínlásaimat, s kérés nélkül a segítségemre jött. Füstölt a fűróm, megmutatta mennyit fogassak az emelőkerékkel. Ha eltörtem valami szerszámot, fogópofát, satuszárat, az apja előtt magára vállalta vagy rendbe hozta, a mester látása előtt.

Próbaidős évem őszén Lajos bevonult katonának.

A gyakori kétemberes kovácsi munkához én még negyedembernek sem jöhöttem számításba. A mester a feleségét szólította.

— Vittor, bercire!

Vittor letette a főzőkanalat vagy ami asszonyi munka éppen a kezében forgott, a markába köpött, kapta a tízkilós nagykalapácsot, zuholta a fogóba szorított hidegvágót, amíg szabták a kerékráfot. A műhely minden porcikája remegett. A szerszámok összekocódtak, a fazonvas ablak üvegei fölcsilingletek.

Szíjjas, vékony lábszárú, ráncos szájú iparosné asszonyság volt Vittor, nekem mesterné gazdasszonyom. Az idegeneknek asszonyság, ahogy minden iparosné asszonyság. Az inasok rádörmögtek: üres a liszteszsák, asszonyság!

Ráfforrasztáskor is Viktor forgatta a nagykalapácsot. Suhogott a berci, repült a szikra, forrott a kerékráf. Nem járt ki neki egy köszönöm szépen. Ő arcáról úgy szakadt a verejték, mint a mesteréről, aki az ötkilóssal adta a ritmust, az irányzomot, a szakértelmet.

Annak idején, sose tudtam meg igaziból, a mesterem is kímélettel veszegethette föl a bercit. Tudta, hogy kell a tizenhárom éves fiúval bánni.

Látomtól vakulatig műhelyeltünk. Erőmnnek megfelelő munkákat adogatott. De azt tíz tetejével. Estére kelvén, mire vacsorához szólított az asszonyság, mint a mákmozsárból kidűtött zúzalék, úgy estem a konyhabéli szalmazsákra. Bizony nem gondoltam én lányokra, mirtuszkoszorújukra. Aludtam.

Volt a mesternek egy vasgyűrű lánya. Magdus névre hallgatott. Egyidős velem. Térült, fordult, jött a műhelybe. Csavarokat metszett, anyákat, kapupántokat reszelt körül, kovácsszegfejet cifrázott.

A kohótól, a tűzi munkáktól óvta az apja. Nem férjhez menendő lánynak való! Hidegmunkákban örömmel foglalatzkodott. Sokszor magától bejött, kérdezte, mit segítsen.

Gyurka mester, úgy lehet, jobban örült volna még egy fiúnak, mint a lánynak, de nem jajgathatott így sem. Csak az udvarlója miatt akadt néki ellenkezése. Nem szerette. Jámbor, szagos borbélylegény kerülgette Magdust. Legényes napokon beköszöngélt, a mester hátat fordítva morogta köszönését.

— Borbély, koszkaparó! Az is mesterség? Borotválkozni mindenki tud!

Mit érezhetett Magdus ilyenkor, nem látszott rajta. Előttem nem piszigte meg az apja szavát. Próbaidős inassal pedig annyit sem komázott, mint a bátyja. Szava annyi hozzám:

— Gyere önni!

— Eridj vízért!

A szeptemberi vásárkor megkerestek nevelőszüleim.

A mesterrel a patkolószínű alatt váltottak szót.

— Beválik-é?

Játékos kedvű mesterem a műhelyajtó fölötti kormos deszkára mutatott, amin fölrás: szokok.

— Ha legközelebb jöttök, és még mindig csak szokok és nem szökök, akkor magatok is láthatjátok, hogy beválik.

Most még szokogat. Huzalma van. Csak el ne bízza magát!

— El ne kutyuljon . . . — sápítózott Ürgéné nevelőanyám.

— Köröm között tartom, ne féljete!

Én nem voltam bizonyos a maradásomban. Néhányszor szökésre állt a lábam. Nem a kemény élet miatt.

Vittor gazdasszonyom reggelire egy csupor tejet, egy szelet kenyeret adott. Úgy kopogott szemem az éhségtől, mint az asztalfiók.

Bizony nem a lányok kimondhatatlanjáról álmodoztam, hanem egy darab szalonnáról, s otthon sült dudoros kenyérről. Hogy egyszer még abból annyit ehetnék, amennyi belémfér. Délben egy tányér leves, egy tányér vastagabb étel. Mikor mi.

Sokszor arra gondoltam, hazaszökök, telizabálom magam, s vissza. Negyvenkét kilométe oda. Vissza sem kevesebb. Lehetetlen. Ha ellopom a mester biciklijét, azzal sem járom meg estétől virradatig. S ha közben keres, ha rajtakap a lógáson, kivág, a lábam sem éri a földet!

Lopjak a mesteréktől élelmet. A szabad kéményben lógnak az oldalszalonnák, a medgyesi kolbászok, sódarak. Inasnak ahhoz nyúlni kuss!

Meg is mondták az első napon.

— Azt öszöl, amit a kezedhez kapsz, a tányérodra.

Növekedőben lévő gyerek, aki egyre nehezebb kalapácsokkal hadakozik naphosszat, megenné a vasszőget. Okos, olvasott mesterem hogy nem tudja ezt? A gyomrom nagy illetlenül kordult akkorákat, mint a zivataros nyári ég. Tudta a mester, de azt is meg kell szokni. A maga éhségéről nem hallgatott. Olykor, nagyobb, tikkasztó munkák után odaszólt a feleségének:

— Vittor, úgy megennék ezekből a gyönge kácsákból egy kis bezötségtelt levest. Hallod-e, hékám, vérré válna bennem, mint cigánygyerekekben a bontófésű.

— Azt ám, maj egy óhajtasért leprédálom ezeket a kölökkácsákat, hát ittál te, hogy ilyeneket beszélsz?

Fárosz mester örökké készen állt a huncutságra. Vittor elment a kertet gyomlálni, ő meg kukoricaszemnyi vashulladékot tüzesített. A jóllakottságtól szárnyuk alá tett fejfel szundikáló kacsafalka közé dobta. A kácsa falánk állat, nem tud úgy degeszre tömekedni, hogy még ne enne. Fölugráltak. Heten nyelték le a halált. Kiegett böggel nyúltak el.

Éppen jött be a gazdasszony, kötényében hozott egy kis zöldet a disznóknak. Látja a kácsavészt. Ismerte ura vasakarátát. Inas fülének nem való kicsi átkot suttogott: rdög búon abba a tokmány orrodba, hát csak nem bírsz magadnak parancsolni?

Délre kész volt a gyöngékácsa-leves.

— Hasad lött a koporsójuk, ahogy akartad, hát akkor fogyasszad jó egészséggel!

— Sose hallgatsz a kérő szóra.

Ősszel az Ipartestületben nevelőszüleim jelenlétében megkötötték a tanoncszerződést. Jártam az inasiskolába.

Most is állítom, ha létezne pokol, s abból Orosházán eleresztenének százat, azok nem tudnak annyi gazemberséget elkövetni, annyi pocsékságot, ocsmányságot, prasnyaságot elbeszélni, amennyit elkövet, elbeszél száz inas. Állítom, nincs az a tavaszkor kiszoktatós disznócsürhe, amelyik annyit marakodna, mint év kezdetén az inasok.

Szorult a lángosfűlű, bodagmellű, a gacsajlábú, a szeplős, a vörös hajú, a

szelíd, a csöndös, a mosolygós. A hátbavágás, a farbarúgás, elgáncsolás, fölbuktatás, még csak aranyoskodás. Aki tűrte, azért kapott, hogy mért olyan muja. Aki visszaadott, azt megverték, amiért neki áll följebb. Senki sem volt verhetetlen. Így verődött össze egy-egy inasbanda. Így derült ki a koma, a barát.

Karácsony előtti héten engem is magába fogadott egy tíztagú inasbrancs. Spiccer Herman asztalosműhelyében seregelhettünk vasárnap délutánonként.

Tánciskolázni, falut csavarogni, kocsmát lesni nem engedték a mesterek. Műhelyekben bandáztunk. Az inasnak is lenni kell valahol! Vasárnapi műsorainkon főszerepet kaptak a lányok. Szóban. Ocsmányságban, prasnyságban, ismereteink kitergetésében versenyre keltünk egymással. Az első foglalkozás első kérdése: ki volt már nővel? De nem ám az anyjával a templomban!, mert aki ilyen ugratással kezdi, azt úgy seggbe telefonáljuk, hogy taknyán csúszik Tolnáig!

Világosabban: ki tukozott már életében?

Hosszú csönd után megszólal a vékonydongájú bokszfőző inas. Hajduskának hívták. Lelkeli a büntetések előmutogatása ellenére, hogy őt egy lány, de már pártavesztett személy, annyira szerette, ha összefeküdtek, az magára szíjazta, s nem ereszlette leszállni hajnalig.

— Na, hiszen, pont ilyen szűnyogcsödör kell is valakinek! Föl a lábakkal fiúk! A bokszfőző gurít. Tán még fényképen sem láttál mezítelen nőt.

— Ha nem hiszitek, a jövő vasárnap délutánra idehívom. Valamelyik gyalupadon bemutatom tudásunkat, meg a szavam igazságát!

— Ki az?

— A Kamilla örömházban szolgál.

— Na, te ide akármilyen repedtsarkú riherongyot nem hozol! Ha megtudná a mester, hogy műhelyéből, amit templomnak nevez, kuplerájt csinálunk, kitörültet bennünket az árnyékvilágból.

— Hát akkor hogy bizonyítsam be állításomat?

— Adunk rá alkalmat. Megjegyeztük, behajtuk rajtad a mutatványt.

Maradtak a mesék. Hosszan tartó szerelmi összekulcsolódásokról.

— Hallottam olyan párról, amelyik nyolc napig egyhuztomban tötte a magáét.

— Föl a lábakkal, gurítás! A disznók búgnak legtovább. Fél napig egymásban tanyáznak. Alszik a kani kicsit a koca hátára két lábbal támaszkodva. Megmegszunnyad, a koca is megéhezik, lépdél legelnivaló után, de nem akadnak ki egymásból. Az is fél nap. Nem nyolc.

— Te, faszkalap!

— Az mi?

— Koton.

— Az mi?

— Óvszer. Mekkora pofátok van. Beszéltek, beszéltek, a baszás ábécéjét nem tudjátok!

Elhallgattunk, elpirultunk a szemre való hányástól. De csak annyira, mint a fehér kutya. Kis szünet után gombolyodott tovább a mocskosul szurkos fonál.

— Hallottam én olyan emberről, akinek a szerszámzatja becsukva is a térddekalácsát verte.

— Az semmi — tromfolt merészen a pékinas —, egyik segédünk sunderbankója a bokájáig ér.

— Igaz lehet! A mi szomszédunkban él egy szegény ember. Akkora dobverő-

vel áldotta meg a természet, hogy a felesége se győzi befogadni. Összel elment az ember vele az Iritz termény-nagykereskedőhöz diót törni.

— Nem igaz. De amit most én mondok — szólalt meg először az üvegesinas —, az igaz.

Kifigyeltem hajnali ébredések idején a Csefkó-uradalom cselédkonyhájában, hogy az asszonyok früstökfőzés közben beszélnek. Kérdi egyik a másikat:

— Na, szomszédasszony, hát volt-e valami az éjszaka?

— Bolhafogás.

— Más?

— Máshoz nem gyújtunk lámpát.

— De azért szereti még a fígon füstölt kolbászt.

A kérdező nem szólt a prasnyaságra semmit. A másik nem hagyta anynyiban.

— Biztosan magánál sincs vele semmi baj akármilyen vastag, csak jó hosszú lögyön!

— Ugyan már szomszédasszony, nem az számít, milyen hosszú, milyen vastag. Pajkos lögyön! Az számít. Abban tanyázik hosszú ideig az a pirinyó öröm. Nem is a mindennapos sült krumpliban!

Ételre fordult a szó. Valaki fölsóhajtott. Éhes vagyok.

A bandához szított egy szótlán cukrászinas. Néhányszor másnapos fagylyalttal traktálta társait. Tésztareszledékekkel.

A cukrász parasztsalád gyereke volt, magas növésű, görbe hátú, akit a szülők nem akartak kapára sanyarítani, elállították az édesszájúak mesterségébe.

Vele huzakodtak ennivalóért. Nem fagylyaltra, tésztamaradékra éhes a banda! — hanem!

— Te, Petyi, tegnapelőtt disznóvágás volt nálatok! Mindennap nagykanállal esztek. Mi meg lekváron, ciberén tengődünk. Hozhatnál egy kis disznóságos miegymást!

— Én a miénkből nem lopok! De megmondom, a hombárban találjátok a friss kolbászt. Édősanyámék odavannak az ájtatosságon. A kertlábról beléptek, ott van.

Szava nyomán három inas nyomakodott a pár házzal arrébb lévő Petiéek hombárjához.

Mikor megjöttek a lopott holmival, Petyi is megbámolta a csomagokat.

— Mind elhoztátok?

— Maradt egy szál, mert az már kilógott a kötényekből. Sajnálod?

— A kolbászt nem. A szüléimet. Elszomorodnak, ha észreveszik, volt kolbász, nincs kolbász.

— Megkoplaljátok?

— Majd levágnak megint egy süldőt.

— Akkor jó. Visszaadjuk, amikor nekünk is tíz hízó rőfög az ólunkban!

A nyers kolbászhoz nincs egy falat kenyérünk, egy szem savanyúnk.

— Az összes többi kutyák is mind anélkül eszik a kolbászt!

Ettük is. Dunsztosüvegből lőtyöltük rá a vizet.

Ahogy kibékültünk a világgal, a kolbászlopó inasok nótára fakadtak:

„A három jó madár, ki mindig együtt jár, csak akkor kéreget, ha lopni nem lehet.”

A nótázást a jóllakottság hajtotta. Szájharmonikák kerültek elő, a molnárinas Lupovszkinak, meg az ékszerész Almásinak a zsebéből. Táncnótákat röptettek elő a pofagyalukból, s a taktust lemezhátuljú szekrényen verte hozzá

Domonkos Gyuri, a szijgyártó inas. Kész tánciskola. A hivatalosba minket nem engednek a mesterek, a törvények. A táncot is a magunk emberségéből kell valahogy megtanulnunk.

Megy a keringő, a foxtrott, a cselszton. Tipródunk egymásba fogódzva. Tudtuk a tánc a szerelem előszobája. Fontosabb a lábmosásnál. Törvényesen kaphatjuk a réven kezünk közé a nőszemélyt. Hozzányúlhatunk. Milyen bolond a világ! Tánc nélkül nem nyúlhatunk.

Lánytestvéres inastársaim tudtak táncolni. Ők a táncmesterek. Jártuk. Volt akkor por, egymást alig láttuk.

Eppen egyéves inasocska voltam, már önállóan kovácsoltam a szalmahúzó horgokat, ásó-, kapaköpuket, talicskavasalásokat. Mesterem parancsára házakhoz is eljártam órliglit, istállóajtóra való pántot fölvasalni, amikor odatámít a faluszerte ismert csirkeköfa, hogy leesett sarokvasáról a kamraajtó. Valaki mesterelje meg a baját.

— No, gyerekek, szaladj! Egyik lábad itt, a másik amott. Szedd a szerszámot össze.

Meginasoltam a kamraajtót, másnap megint ott tiprodik a kofaasszony, hogy most meg a vödör szabadult le a béklyóról, az a víz alatt, ustorfa a levegőben. Víz nélkül nem élhet meg a sok elszállításra váró csirke.

— Na, Tóni, szaladj.

Szaladtam. Mindig sürgős volt a dolgunk.

Nagy határi munkák idején tört, szakadt az iga vasalata, koptak az ekevasak. Üssed, vágjad, ne kíméld magad! Nagy utakon járó fuvarosok, mentek át Orosházán, éjszaka évadján is fölzörgették a mestert. Húzzon ráfot, patkoljon sánta lovat, forrasszon tengelyt.

— Na, Tóni, szaladj Zsuzsa nénéddel, tödd vízre a vödrit, de egy lábad itt, ott a másik!

Kicsáklázom az elbuggyant edényt, bilincsbe verem, indulok. A kofaasszony kofaköténye teli papírpénzzel. Kihúz egy akkoriban járni kezdő új ötpöngöst, a kezembe nyomja.

— A mesterrel számoljon, ne velem!

— Számolok a mesterrel is, ez a tied, tödd el! De gyere be a házba, eladó lányom van, ne vesd meg a kínámat!

— Dologidőben úgy nem ülhetek én lányos háznál, ahogy lánytalannál sem.

Betérítgetett. Mákos, diós tekercsekkel kínált, Zsuzsi lány hozta az innivalókat. Fehérpálinkát, kevertet, bort, szódát.

Ej, így magamban, jól megy kofáéknál! Zsuzsi úgy röpdös körülöttem, ahogy zöld légy a dög körül. Szurtos kovácsinasi eszemmel föl nem foghattam a nagy tüsténtkedés okát.

Idő múltán a kofaasszony megint a mesterem nyakán.

— Összetörve jöttek vissza Pestről a csirkeketrecek. Szállítani nem tudok. Sarokvasakkal kéne összeeszkábálni!

Morgott Fárosz Gyurka, hogy annál sokkal fontosabbra várnak itt régi kuncsaftjai. Azoknak kalapál, nem pitty-potty munkákra pazarolja a drága időt. Mégis elindított a szögletvasakkal, szerszámokkal, mert a munkáját soha senkitől meg nem tagadhatja. Őt azért találta ki az élet, hogy ott kalapálja a bajt, ahol kívánják.

— Eridj, Tóni!

A vasalás vége bemenés, trakta. A lány térítgetett a tisztaszobába.

— Nekem szaladnom kell hazafelé! A műhely kitakarítása nélkül vacsorát

sem kapok. Mindenféle szerszámnak éjszakára polcon a helye. Ha vaksötétben nyúlunk érte, humott szemmel is ott leljük, ahol annak a parancsolt fészke. Ez szentírás!

— Akkor ugorj haza, takaríts föl, rámolj össze, gyere vissza!

— Küldés nélkül én a házból este a lábam ki nem tehetem!

— Ennyire vigyáznak rád? Persze, nekik is van egy eladó lányuk. Annak tartogatnak!

— Eszük ágába se jutok e tekintetből. Komoly udvarló jár hozzájuk.

— Nana, jó kovács több vasat tart a tűzben! Minden lányos szülő gondol az ilyenre. Nem egy legényre, többre is kihajítják a pányvát. Te meg tudd mög, tetszől a lányomnak! A szömedbe mondom, mert igaz.

— De hát nem ismer?

— Lát eleget az inasiskolában.

Szaladtam hazafelé műhelyt rámolni. De a kofaasszony hetednapra megint talált kovácsnak való munkát.

— Kitörte a disznó az ólajtót!

— Eridj, Tóni, szaladj, Tóni!

Odamegyek fölszerszámozva. A kofaasszony hangosan kuncog, hogy rászedte a mestert. Nincs semmi munka, de az itt töltött időmet kifizeti neki.

— Nem sokszor lehet ám a Fárosz Gyurkát becsapni!

— Várjál, mert nagyobb szöme van a találkozásunknak. A lányommal akarlak összeigazítani.

— Hiszen már ismerjük egymást!

— A múltkori kínálásunkból sem ettél. Nem szereted a diós debedurdát?

— Nem sok alkalmam volt még megútálni.

— Hát ha ezzel a szép lánnyal kínálak, ahhoz mi a szavad? A múltkor is a szömedbe mondtam, hogy tetszől neki, most előtte is megújírazom. Szép is, szűz is, dolgos, ügyes, jobb feleségnekvalót sose találsz nála!

— De hát Szusza asszony, hol vagyok én a feleségesedéstől? Most közelít a második évem vége.

— Hát majd szépen megvárjátok egymást! Ilyen virágszálat nem találni minden bokorban.

— Sok víz lefolyik addig a Tiszán, mire én asszonyra gondolhatok.

— Na aztán? Addig is élhettek szerelemben, eljegyzőködésben. Én majd vigyázok rátok. Beteremtek mindent, az égegyadta világon, azért mert kacskakezü, lenézett kofaasszony vagyok! Az eszemre nem sántítok. Nézd meg a lányomat! Ilyen portékát nem árulnak a Divatcsarnokban. Van ennek mindene!

Fölhúzta Szusza szoknyáját, a kombinéja is kiféherlett.

Az meg úgy állt előttem, mint kisboci a vásáron. Alkudoznak a bőrére, nem érti. A fülét csapkodja, előre, hátra. Szusza érti a szót, meg sem mozdul. Engem ver az izzadtság. Pedig mozdulatlanul ülök, mint árokparton a tuskó.

— Ugyan lányom, hányd le magadról a gúnyát, táncolj egyet Tóni előtt. Tudod úgy, a sleppentyűset, a cirkuszi táncosnő se különben.

Szusza szép rendben leteszegeti ruháit, a vetett ágyra teregeti, aztán karjaival a levegőbe túr, ahogy liba emeli ki a nyakát a szárnyai alól. Fordul, s közben feketén mohodzó hajlatai rámcsillognak. Akár a kovácsszurok.

Szám is kiszáradt. Elindult bennem a vágyakozás mézcsöppje. Csurgott a lábam szárán. Be sem fejeződött a mutatvány, a kofaasszony biztatott.

— Ettől kezdve, ha akarod közelebb is mehettek egymáshoz. Majd én vigyázok rátok, mint a gyertyalángra. Engem se a gólya költött, ismerem a férfi ter-

mészetét. Ilyenkor már hányja a hiccöt, akár a tüzes vas. Neköd is, biztosan. Vödd ki, tödd oda. Majd én vigyázok rátok!

Kinyitotta Zsuzsa stafirungosszekrényét.

— Ez mind az övé.

Kivett egy sárga frottírtörülközőt.

— Ezzel becsavarom kupakjáig a kimondhatatlant, töhetöd oda. Jegyösök élének ám ezzel az esküvőig. De milyen jó. Mégis fehér ruhában állnak az oltár elé! Vigyázok én rátok! Ne féljete!

Szégyen-e vagy sem, én úgy elszaladtam a kofaházból, hogy a félkilós kalapácsot is otffelejtettem.

Másnap hozta el a lány. A pénzt odaadta a mesternek, s mutyiban letette a kalapácsot. A fülembe súgta: — Eljöhetsz mindennap. Éjszaka is.

— Nem ígérek semmit, de azt meg is tartom.

— Meg ne bánd!

Elment. Mit bánjak? Még a bajuszom sincs sehol. Némelyik inastársam már subickolja, keni, biztatja, sietteti a legényedést.

Mesterem az aratás előtti munkaapadás napjaiban hazaeresztett szüleim látására.

Lüktetek Bánhegyesről az apostolok lován. Falum határában, dülövégi forgókban cimborák, barátok kapálnak. Forgács Laci rámkiált:

— Te vagy az, Tóni, osztán karószik-e mán a pöcsöd?

Mivel így kutyafuttában mit is kérdezhetne ennél fontosabbat. Ő tölti a kukorica tövét, én meg lábalok hazafelé. A hasam is hajt.

Estére kelvén arra bent bandázunk, ami azt jelenti: a kocsma körül. Nem belül. Oda 18 év alattiaknak kuss benyitni. Inasnak duplán kuss.

Fejünk fölött ég oszlopos üvegkalitkában a petróleumlámpa. Az a közvilágítás. Jó hely. Szeretünk körülötte. A lesznek legénykéek innét nézegetik a világot. Fontos kérdések zúdulnak rám.

— Hogy vannak azok a repedszarkú, bárcabitorló orosházi kuruckurvák? Tudod-e?

— Nem tudom, mert nem én patkolom őket.

— Egy szöget se ütöttél még beléjük?

— Tán az ördög nem húzta még pöcsödbe a drótot?

— Lovat ereltél-e már?

De nem csak a szó jár körül. Csillogó üvegben lötyögő pálinka is kézzel kézre.

— Húzd mög!

— Nem kívánom. Aludttelejt vacsoráltam.

— Akkor is igyál, puligáter pulicka trizsa lotty, mert rögtön kanni vircu! — kedveskedett velem Tyityira Lajcsi, drága jó cimborám, aki halandzsanyelven legjobban tudó embere gyerekkoromnak. Szava biztatást jelentett.

— Igyál, ne törődj vele! Fizette a tavalyi bíró! Iszik mostanában, akár a gödény.

Mintha megidézték volna, közénk lép, kezel mindannyiónkkal, invitál az ivóba.

— Maga tudja igazán a törvényt. Mi még nem mehetünk.

— Velem jöhettek!

Beülünk. Óriási megtiszteltetés. Kis üvegekben előttünk az új borítás. Záróráig szopogatunk, aztán együtt neki a sötét éjszakának. Nóta:

„Édes falum határa, határa.

Itt hagylak nemsokára, sokára,
Fölnyergelem lovamat, sej, a lovamat,
Itt hagyom a falumat, falumat.”

A bíró azt mondja: — Megállj, ezt a te kedvedért danolják.

— Lehet.

— Hazahúz a szíved?

— Nem tagadom.

— Borisunk után. Ebben bizonyos vagyok. Mondd az igazat. Nem lehetnek rossz gyerekkori emlékeid utánunk, Borisunkról se.

— Jól megvoltunk, eljátszogattunk, örökre az emlékezetemben maradnak.

— Ennyi? Nézd, te is tudod. Egy szem lányunk van, Kicsi vagyunkánk, annyi a gondunk, hogy jó ember kezére bizzuk. A szemünk fényét. Nem jár senkivel. Soha sem járt. A kisujját se hagyta megfogni senkinek rajtad kívül. Rád vár. Nekem megmondta. Táncoltatják a lakodalmakban, bálakban, de maga mellé, hazakísérni sem ereszt senkit. Összepakírtatok. Nyithatnál műhelyt, van hozzá töhetségöm. Szépen, ahogy a többi, szülőszárnyunk alatt elboldogulnátok. Na?

— Gábor bátyám, én ilyenre gondolni sem merek. Kölök vagyok, bizonytalan a sorsom.

— Tudod mit, gyere be hozzánk. Ne hidd, hogy az ócsó pálinka beszél belőlem.

— Éjjél után fölverni a családot?

— Mögharagszok, ha be nem gyűssz!

Az álmából kivert bírócsalád olyan asszonyos szelídséggel nézett, ahogy idegen kutya iránt is megenyhülnek, ha megtudják kié.

Úgy ültem le, mintha tűpárnára ereszkedtem volna. Odakint a komáim zsezszege vártak vissza. Hazakísérték az Ürgelyukig. Nótával. Tán nem is minden célzatok nélkül:

„A falusi bíró lánya fekszik fehér ágyában,

Kilenc orvos áll előtte, egy sem tudja, mi baja.

De édösanyám, ha möghalok, mindenemet magára hagyom,

Azt az egyet, kit szerettem, jaj de nagyon sajnálom.”

Cimboráim többet tudhatnak a bírócsalád elképzeléséről, mint én, lebeszélő nótával tettek vizeslepedőbe.

„Megdőglött a bíró lova, nyúzza meg a bíró maga,

Daré, dudaré, rúzsám szeretsz-e, nem!”

Inasbrancsunkban szavas embernek számított Karát Karcsi. Durst úr cipész-műhelyében öreginaskodott. A hatemberes suszterájnak kimagasló embere. Minden reggel hattól, ahogy leültek panglijaikhoz a segédurak, közéjük a mester, Karesz az első betűtől az utolsóig felolvasta a Függelenséget, a Friss Újságot, s mikor megjelent, az Orosházi Kispiskost. Hallgatták olyan áhítattal, a politikus csizmadiák, mint híthűek a templomi szónoklatot.

Kareszt Szattyánnak csúfoltuk, mivel a bőrök közül kezdő korában mindig azt emlegette.

Szattyán a kor politikusait úgy ismerte, mint inastársait. Nevüket közénk hordta a száján. Ritsmigli, Kemál Artatürk, Lord Halifax, Darányi.

Tárgyalásaik sorát, okát, eredményét az inasi gyülekezet elé borigatta. Eljárhatott a Földmunkások Egyesületének a könyvtárába, a mester nevére hozhatott ki könyveket.

Szattyánéknál felerészben már az olvasottak, a pocsékságokkal vegyesen te-

rülköztek elének. Karát Károly verseket írt. Talán a genfi Népszövetség örök hírlésének hatására.

Olyan, suszterdikiccsel inasmódra összefarigcsált versezetek voltak, aminek foszlányai az emlékezetembe szorultak.

„Nemzeti nagy étteremben délebed van készülöben,

Díjak is lesznek kitűzve, lósegge cérnára fűzve.

Szibariták fasza főzve, megszorult fing agyvelője,

Árnyékszékéből kifogott rák, egy lefosott pepita nadrág.

Taljánóktól elfogott húgy, melyből mindenkire öt-öt liter jut...”

A politikusok neveinek felsorolásával huszonhat strufliban előtárva, hogy mi is folyik a népek fölötti tanácskozásokon.

Száraz szellemi takarmánynak számított. Kanyarodtunk a prasnyaságokhoz. Szattyán vezette a szót.

— Annyit mondjuk, még sem tudjuk, hogy a pöcs, picsa szavunk édöstestvérek. De még a pecsenye, pecsét szavunk is rokonjai lehetnek, mert mindegyik tüzesen teszi a magáét. Sok zavart még el kell oszlatni. A picsa szavunkat több értelemben használják. Picsa akkor, ha nem pina. Ha lánynak így nevezik a kis aranyosát, akkor annak már lűttek. De hányszor.

Ha férfira értik, hogy a picsájába rúgnak, nem azt jelenti, hogy a komagyűtőjibe, vagyis a nagylomposba, hanem, hogy seggibe rúgnak.

A tudálékos szóboncoláson elálméklodtunk ugyan, de tenni nemigen tudtunk hozzá.

A méreteket már Spicceréknél elősoroltuk. Inasi törvényeink szerint ismétléseket a nótában sem túrtunk. Maradtak a kimeríthetetlen virtuskodásokról szóló történetek.

— Ismertem egy embert, annak egyik ismerősenek olyan erős szerszámot cövekelt lába közé a természet, hogy ágaskodásában ráakasztott egy teli vödör vizet, vitte, hogy ki sem lötytente!

— A marhája, hát arra való az?

A másik tett hozzá.

— Az semmi. A Senklin cirkusz akrobatája, külön zártkörű rendezvényen kilencfogú létrát egyensúlyoz a fasza högyin.

— De, mivel villanyozta oda a dölét, hogy aláálljon? Parancsra nem ért az?

— Hát mindig van a közönség sorában arra vállalkozó nőszemély, aki föltámolyítja. Kis ciróka-maróka, áll a mutatvány.

— Mindben meg van az az erő, csak tudni kell előcsalogatni. A mutatványosok úgy tréningeznek vele, mint a súlyemelők. Mindennap, mindennap.

— Á, erősebb annál a pina.

— Ne hazudozz, te, mert elverünk, ha itten...

— Hát hányszor halljátok, hogy azzal a legerősebb kanembört leverik a lábáról!

— Az csak olyan beszéd. De hát.

— Mi de hát, mondok rá példát.

— Ki vele!

— Az orosházi határ nagyszikjén csikós, juhász, gulyás élt számos barmai között. A csikós a gulyást, a gulyás a juhászt alábbvalónak tartotta magánál mindenkoron. Ám az élet szelídült, nem mindig fokassal döntötték el, ki a föltöbbbvaló. Vetiködték.

A gulyás, meg a juhász egy évben együtt szomszédolták legelőiket. Versenyre keltek, hogy ki tudja egy nádszálon legtöbbször megsütni a früstökre

való szalonnáját. Mert ahhoz érteni kell, de nagyon. Fogadást kötöttek, amire a gulyás föltett egy elválasztott bikaborjút, a juhász egy kisleány birkát. Nagy tétek.

A nádszálakat megjegyezték, hogy csalni ne lehessen. Elkezdtek egy hétfői napon a nádnyáron való szalonnasütést.

Csütörtökön a juhász már látja, hogy nagyon szenesedik a nyársa. Jó, ha hétfőig kibírja. Vasárnap reggel, ahogy szokott, bejött a faluba tisztalkodni, családot látni, míg a kisbojtárja ügyelte a nyáját.

Szépséges szép, urát szerető kedves felesége volt a juhásznak. Látja embere szokatlan szótlanágát. Kérdezi, hogy nincs tán baja?

— Á, semmi.

— Fogy a legelő, lesántulnak, döglenek a birkák?

— Á, ahogy.

Hanem milyen az asszony? Kivallatta az urát a fogadásról, s hogy buktira áll, mert a reggeli sütéskor bizonyosan tűzbe pottyant a szalonnája. Akkor pedig elmögy az anya a kisbáránnal, s a bikabornyú is más istállójába kerül.

— Hacsak ez a baj, egyet se búsulj, ember pajtás, mert majd megorvoslom én a bajodat.

— Bele ne szólj, asszony pajtás! Nagy szégyen lenne!

— Nem szólok én semmit. Hanem, hétfőn, mintha váratlan lenne, mire ég a szalonnasütő tüzetek, én is ott leszek. Aztán majd látjuk a többi.

Úgy is történt. Éppen nekiültek szalonnasütni a vetiködő pásztorok, amikor, de szépségesen kipötytyenve, ünneplősen, ott termett a szép juhásznő.

Ajánlkozik, hogy ő is sütsön magának. Az úton kegyetlenül eléhezett.

Tartalék nyárssal teli volt tűzve a szárnyék korca, választott egy nádat, föl-szalonnázza, odatelepszik a tűz mellé kucorodva, szemben a gulyással.

Forognak a nyársak. A gulyás szeme is, akár a szublótgomb. A tájképet takarlatlan hagyta a szépasszony annyira, a napsütés is kikukucsált belőle. A gulyásnak a szája is tátva maradt. A nyársa lángot fogott, szalonnája tűzbe pottyant.

Mérgesen ment a gulyához, kötőféken vezette oda a bikabornyút.

— Mekkora az erő benne. Mi?

Szattyánnak sokfelé eltérébéllyesedett a figyelme. Egyik vasárnap délutáni inasbandázás végén azt mondja:

— Kanász Tóninak is százat kéne vágjunk lábszíjjal a vastagabb végére. Eltitkolta előttünk a kalandját.

Néztük értetlenül valahányan.

Csirkés Zsuzsa kofaasszony báli cipőt rendelt a mesteremnél. Beszél, beszél, hogy a lányát némelyik legény már szabad prédának nézi. Legutóbb ez a Fárosz inasa is, eljött kútustorfat fölbilincselni, ők meg, ahogy az iparosfévelével bánnak munkája végén, behívták, kínálták. Főlette az összes diós, mákos deburdát, megitta a fehérpálinkát, a kevertet, a bort, lányról lerángatta ruháját. Éppen nekiállt a nagy mocskos szerszámjával, amikor beléptem. Hallott már ilyent, mester úr, hová sülyled a világ?

Mi igaz ebből, Tóni?

— A fordítottja. Úgy akartak meglepezni, ahogy a csizmadarat szokták.

— Akkor pedig megtanítjuk őket kesztyűbe dudálni! Ha nekünk, védtelen inasoknak, akár a kofaasszony révén is, ad a világ egy igaztalan pofont, két te-tejével fizetünk vissza! Nem hagyjuk, hogy legyalázzanak!

— Vénasszony szájának, kisgyerek valagának nem lehet parancsolni!

— Csirkés Zsuzsa kitesz hat Falukatát. Ha elereszt egy hazugságot az megjárja egész Orosházát.

— Fessük be a háza táját árokvajjal! Lányos házon nincs annál nagyobb gyalázat.

— Azután egy szakajtó záptojással teliverjük, hogy ne egyszínű legyen. Lősz miről csárogjon.

— Nem tűrhetjük, hogy csúfot tögyenek velünk. Mindig visszafogoztak az elődeink is a világnak. Nem lehetünk hitványabbak!

Öt éve Kocina suszterinast leventefoglalkozáson ok nélkül szájon vert egy oktató. Továbbszolgáló géhás tizedes volt, innét a kaszárnnyából. Visszaadni nem lehetett neki szemtől szembe. Azért börtön járt. Az inasok összefogtak. Ha a pékműhelybe ment, extranadrágján akkora kovászfótot vitt el, akár egy békebeli lavór. Ment a lakatosműhelybe, zubzonyán tényérnyi olajfoltok. A pucérájban kénsavat spriccentettek a köpenye hátára. Mikor vetné le otthon, darabokban hullik le róla.

Elgondolkozhatott a pasi. Mitől éri úton, útfélen ennyi kár és baj. Szelídült. Már nem kiabálta a kurva anyjukat, de mindennap kapta az áldást. Elkéredkedett Dunántúlra.

— Az se volt valami híres munka. Alattomban!

— Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten! Az nincs a leventetörvényben, hogy üssön bennünket akármelyik pállot szájú. Még ha katona is.

Másik eset. Már a mi inaskodásunk idején, Zsalus Micus rézműves inas a Bodzási utcában elemelt egy kisebb görögdinnyét valami ácsorgó lovas kocsiról. Megfogták, a fél utca összeszaladt, dagadtra verték. Este ment az inasok bandája, visszafogozni!

Akkoriban parasztházaknál a tyúkféléket élő fákön hálatták. Eperfákon, diófákon éjszakáztak a tollasok. Kifigyeltük. Göröngyre legények. Este tízkor meghajigáltuk a bűnös utca tyúkos fáit. Lett akkora kotkodálás, vertyogás, nem aludtak a gazdái. A vaksi tyúk nem talál ülőjére. Egész éjszaka kiabál.

Harmadnap megismételtük. Ráadásnak sorba vettük az utca minden házának kapukilincset. Fáradtolajos szurokkal összekentük.

Mesterem fia, Fárosz Lajcsi leszerelt. Egy hónapot dolgozott velünk abban a tudatban, hogy na, ez is letellett. De aztán újra bekívánták. S nem tudom hányszor, ahogy a háborúba belekeveredünk.

Már fölszabadult kovácslegény voltam, amikor újra hazatalált.

Azt mondja a mester, nézd, Tóni, alig van szenünk, vasunk, három embert nem tudok ellátni vele. Neked kitellett a segítségből énnálam. De betudlak a rostagyárba. Idomkovácsot keresnek. Ott megtalálod a kenyeredet. Nem volt egymással kocódásunk, váljunk el barátságban.

Az meg akkor hadiüzemnek volt kikiáltva. Katonáknak tábori pékkemencéket, rostákat, szelektorokat csináltunk. Tizenöt vasmunkás, meg tíz festőlány dolgozott a rostásoknál.

Kis pénz, napi tizenhárom órás tűzi munka, szállás egy féltetejű vasraktárban a gyáracska udvari zugában.

Egyre beljebb lábaltunk a háborúba. Mesterem fiát kivitték a frontra.

Nyüzsgött Orosháza is a katonáktól. Ott volt a vépo, ami vasútépítő osztagot jelentett, és keretében póttartalékos öreg embereket tömködtek. Ott volt a fogatolt vonatosztag, ami lovas kocsikból, szállító, szomorú sereget jelentett.

Az utcán táboroztak, tipródtak a rogygyant inú, öreg krampuszok katonának álcázva. Minden kovács hadimunkát kapott s szemet, patkóvasat.

Egy katonaló 44 elején a mesteremet úgy hókon rúgta, hogy már a kórház is kiadta meghalni. Jött tőle a szóbeli üzenet, hogy menjek el betegágyához.

Rostagyári fájront után odamegyek. Éppen észnél volt, megismert, szőrtelen szemhéjaival a fejkötés alól kipillolva. Azt mondja:

— Tóni gyereköm, látod, nem tudnak énrajtam segíteni, akármikor bekoppan a szemem, hallgasd meg legeslegutolsó kívánságomat.

Vödd el a lányomat feleségnek! A tű, a fakanál úgy áll kezében, ahogy a kalapács, meg a fogó. Én nagy megnyugvással fordulnék az árnyékvilágnak, ha rendben tudnám a lányom, Vittorom sorsát. Lajcsim se ad magáról hírt másfél éve. Möghalhatott szegény.

Vödd el a lányomat, jól jártok egymással. Az utolsó galacsindúró bogár is azért hengörgeti a szarlabdát, hogy utódjairól...

Becsukta a szemét. Két napig még eszméletlenül feküdt. Meghalt. A temetésen egykori tanítványaival fősorakozva vittük vállon a koporsóját. Nem kellett válaszoljak.

A háborút megúsztam katonaruha nélkül. A hadiüzem fontosnak tartotta mentesítésemet.

A gyári lányok, asszonyszemélyek huncutkodtak velünk. Velem is. Nem mintha én lettem volna a világ szépe, okosa. A háború elvitte a legények elejét, ahogy a kesergő katonanóta tanítja.

Nyílt kínálkozások, fogócskázások, etetések hívogatások naponta. Kinek, kinek.

Csak egy éjszakára, egy táncra, egy órahosszára!

Elég későn ébredtem rá, hogy nem valami nagyvérű mezőhegyesi próbacsődörnek születtem. Én attól nem sokat szenvedtem, hogy jaj, ha most nem lobbantam ki magamból a puskaport, ha meleg pióccával nem kaphatom ki a dinamitomat, akkor szétszakadok a feszültségtől.

Az inasi tanfolyamok pedig bőven kifecsegték, locsogták a fölkurblizottság következményeit. Hogy szétrepedek, mint a nyár végi túlérétt uborka, ha marokmarcsával a pusztá földre nem ereszttem magvaimat.

Egy társam, rostagyári idomszerész gyerek, lobbanékony, mint a szegedi piros mérgű gyufa, éjszaka hazatámolyog a féltetejű vasraktári szállásunkra. Zörög a bádoglavórral, levetkőzik, üli a hideg vizet.

— Mi bajod, te, tán megszúrkáltak?

— A fene, aki mögösz az orosházi félkurvákat, hisz az egyik úgy fölcukolt, hogy a tököm golyói a nyakam ereiben kalimpálnak. Aztán szépen otthagyt levetkőződve. A szeretőjét akarta velem féltékennyé tenni.

Egy hétig úgy járkált a hideg vizes kúra után, mint valami lábadozó san-kéros.

Szerencsémre soha sem rándítottak ilyen bajba. Nekem nem volt sürgős, nem ugrottam neki vaktában, mint prücsök a szénaboglyának.

Így volt a szerkezetem beállítva, örökségképpen. Mást sem nagyon jussoltam ismeretlen őseimtől.

Persze, én sem talpon állva készülődtem a mennyországnak. Engem is rezelt az ördög.

A többi között dolgozott a rostagyárban egy nálam idősebb asszonyka. Az nem kínálgatta magát senkinek. Az ura évek óta odakatonáskodott, gyereke, senkije sincs. Egy alkalommal egyszerre indultunk el a gyárból. A házuk elé értünk, kezetadtunk. Isten áldja!

Kinyitotta a kaput, szavak nélkül maga elé eresztett. Belül a nyakamba borult.

A szobában sublót, azon porcelán Szűz Mária, gyertya, aminek kanócán látszott, hogy égetni szokta naponta az ura fényképe előtt. A falon házi áldás, rózsafüzér ráakasztva.

Megsimogattam szép szomorú fejét, mintha a testvéremét simogatnám, ha lenne. Éreztem, hogy eleredt az ereszetem, folyik lábam szárán a füzetlen bakancsomba.

Allítom, hogy minden kezdő fiút, tapasztalt asszonyszemélyek ismertetnek meg az áldott öröm tényleges tennivalóival. Az érintetlen lány olyan járatlan a ténybeli mozdulatokkal, mint az érintetlen fiú.

Ez a bogárszemű rostagyári asszony egy szót nem szólt. Amikor éjszaka kiengedett, akkor sem. A műhelyben sem, hogy mikor jössz? Miért nem jössz?

Nem szólt, ha a műhelybeli lányok, akik nem tudtak a köztünk lévő vonzalmakról, s nyílt szóval hívogattak.

Igaz, a többi sem rendezett jelentet, ha alkalmi partnere, valamelyik kovácslegény, egy pár éjszakára elpártolt mellőle. A háborús nyomorúság türelmessé tette őket. Kivárták sorukat.

Inaskoromban a patkolósín alatt esténként kész munkákért, élezett ekevasért, miegyebért, összegyülekeztek az emberek. Beszélgettek.

Orosházáról egy családból négy férfi forgolódott a fronton. Nős emberek voltak, együtt laktak, hogy a kicsi vagyonka szét ne szakadozzon. A négy férfi közül rövid hat hónap alatt háromnak megjött a halotti papírja. A legkisebbet családfenntartónak hazaeresztették.

Ott volt a felesége, három ánya, meg öt gyerek.

Gyász, ínséges idők. Beteremteni, fogni a harapnivalót. Élni köll!

Szóban vagy anélkül megtanulták, hogy az egy szöm férfi tartsa a család mindenféle rendjét.

Bement vacsorázni, letette a kalapját valamelyik menyecske ágyára. Azt jelentette, avval hál. A felesége is túrta a sorsát.

Háborús ájulatából akkor kezdett a rostagyár fölocsúdni, amikor a szakértséget meghirdették. Nyolc órát dolgoztunk, zsíros kenyeret ehettünk, s kínálták a tanulás lehetőségeit.

Beiratkoztam. Eszembe sem járt, hogy az üllőtől eltántorodjak. Orosházán felvételiztünk, Csabára költöztünk, a gimnázium tövében lévő kollégiumba.

Nagy szigor, feszített tanterv. Reggel hattól, este kilencig hivatalos elfoglaltság. Szép meg csúnyácska lánytársak.

Szorgalmasak, okosak, pipiskedő nagyzolók és csöndes jóravalók. Nem picispacsiztam eggyel sem. Jóllakott embernek nehéz étellel kedveskedni! Szombat estétől vasárnap estig eltávozhattunk igazgatói engedéllyel. Utaztam Orosházára a bogárszemű rostagyári asszonykához.

Egy kis csemege nem vásta volna el a fogamat, ahogy minden piszkos férfi szívesen lakmározgat ingyenségek között, ha módja van hozzá, mert nincs az a rakott szekér, amelyikre egy villával még ne férne.

De aki énram a tanulótársaim közül melegebb tekintettel nézett, azt nagyon is sóvár, seszinszeműnek tartottam. Aki fillérre osztaná a közelebbi ismeretség adóját. Kisujjfogás egyenlő az eljegyzéssel, csokolózás a házassági ajánlattal.

Akivel meg szíves örömet hajtottam volna, annak sok fiú verte a szelet.

A szakértségeket többfelől tákolták. Gimnáziumi tanárok, nékoszisták, szakszervezetisek, madiszosok, mefeszisták.

Ingyen kaptuk a színház és a fürdő belépőjegyeit. Minden ránk fért. Csak arra találjunk időt, hogy éljünk a lehetőségekkel.

Tanárjelöltek társadalmi munkában vállalták korrepetálásunkat. Engem egy Vastag nevű bölcész németből vállalt magára. Bejárt hozzám a kollégiumba különórát adni. Ilykor a házukhoz hívott. Megismertem a családját. Lakásuk az én Ürgelyukomhoz viszonyítva úri életmódot tükrözött. Életvitelük a tanult emberek szintjén szaladt.

Három lány, két fiú, szülék tették ki a családot.

Egy gimnazista lányuk, ha tehetette, ott sündörgött kerti asztalunk körül, ahol Vastag ügyelme alatt bifláztam a der, die, dast.

Szépséges szép lánynak indult. Leginkább fürdőruhában látszott, hogy tán előre megrajzoltatták teremtese előtt, hogy milyen legyen. Szembeszökően szép, de kicsit hóbotos. Abból látszott, ahogy macskáit cicomázza, fagyálaltal, ribizlivel eteti.

Mindezekkel együtt, olyan magasan lebegett fölöttem, hogy is gondolhattam volna a közeledésre? Tudtam, hogy ilyen nekem nem juthat soha a bűdös életben!

Azzal nyugtáztam a látványt, hogy nem is baj. Nem tudnék én neki félsz annyi lehetőséget sem biztosítani, mint amit már megkap a szüleitől, s amit majd elvár az eljövendő valakijétől. Ha én aranyrózsát kalapálnék, naponta százat, az sem lenne elég!

Vasárnap esténként a Madisz-bálakban csörögtünk. Áldogálok egyszer a terem közepi majomszigeten, odajön egy csabai ismerős gimnazista fiú, hogy beszélni akar velem.

— Mondjad.

— Azt kérdezteti Vastag Ida, hogy akarsz-e vele járni?

— Akar a fene! — szaladt ki a számon. Incselkedésnek véltem a taknyos kérdését.

A fiú megköszönte a válaszat. Annyit adott értésemre, hogy akkor ő járhat Idával, mert kikötötte, hogy csak akkor, ha én nem akarok.

Napokig ugratásnak fogtam föl a gimnazista szavait. Nem az volt. A rá következő hét végén Vastag tanárjelölt megszakította korrepetálásomat. A szemembe mondta, hogy ilyen tökfilkóra, hatőkörre nem pazarolja idejét, tudását.

Azért németből is csak átbócorogtam az érettségim, amiben inkább az orosz házi környezet segített.

Többnyelvű falu. A svábok, a zsidók németül beszéltek.

Környezetükből inaskodó társak csaknem anyanyelvi szinten használták a szlovákot és románul annyi ember beszélt, mint magyarul. Ragadt ránk, mint kanászra a bogáncs. Elsősorban a prasnyaságokat tanultuk meg. A futtusz Dumnyezót olyan pontosan értelmeztük, mint a szlovák szólásokat, nótákat, szerb káromkodásokat. Jebbenti bicskuli annyiszor kiszaladt a számon, ahányszor a svábok toszatása, hergelése.

A szakérettségi félidejében a szaktanárok már irányítottak bennünket, ki melyik felsőfoknak forduljon.

Tanárnak, jogásznak, kultúrmérnöknek indulhatnék, sügták meg a nyilvános minősítéskor.

— Mi a szándékom?

— Maradok a kovácsüllőnél! Köll a jó kovács.

Amire a válasz:

— A fölismert képességek parlagon hevertetése nagy bűn a nép államával szemben! Menni kell!!

Mentem. Ahogy mondtam már, a pesti jogi karra.

Inastársaim szétszóródtak. Megnősültek, megcsaladosodtak.

Csabáról Orosházára utazgatásaim közben gyakran összeakadtunk. Kerestük is egymást, beszélgettünk, melegen tartottuk a barátságot.

Nem az inasi örök témák kerültek terítékre. A prasnyálkodás kihagyult. Éltek és nem álmodták az akkor annyira áhított utolérhetetlent. Nem beszédtéma. Ha igen, akkor sem árokperti tálalásban. Árnyaltan, kedvesen. Nem kérdezték már, hogy ityeg a fityeg. Túlestünk rajta, ahogy himlőn az egészséges gyerek.

A jogon megint csak legalább felerészben lányok. Legtöbbje szép, kíváncsos. Nyitottak, szabadszájúak, kínálkozók. Nem nekem.

Vidékies öltözékem, darabosságom, bunkó mozgásom nem lehetett vonzó. Többségükben jobb családból való snassz pestiek voltak. Én olyan elemi ismeretgubancokkal küzdöttem, amit ők otthonról tudtak. Leginkább lábon maradtott régi jogászcsaládok kent, fent szép lányai voltak. Csak jólneveltségből nem néztek éppen levegőnek, és elfogadták köszönésemet. Nem tegeződtünk, nem bandáztunk együtt. Ők zsúroztak, báloztak, buliztak, ahová engem meg szakértségsis sorstársaimat véletlenül sem hívták. Se lányt, se fiút.

Nem ez volt a legfőbb bajom. Éheztem. A menza sárgarépa-főzelékje, töklevese csak csiklandozta bélbolyhaimat. Éhen szédelegtem. Kétszáz forintos ösztöndíjamból enni is, ruhára is adni? Én mögöttem nem éltek tehetős szülők.

A vizsgák is sanyargattak, a zárthelyi dolgozatok, a féléves írásbeli kollektivumok, szigorlatok, szemináriumok, kötelező olvasmányok. Otthonról hozott testi erőtartalékaim kifogyóban. A gyomrom fájt az örökös feszültségtől. A sav a gyomorfalat rágta. Idegesített. Mesterem műhelyajtó fölé rajzolt szokok szava, sokszor szököknek látszott. Nem bírom tovább! Szöknöm kell, vagy itt fordulok föl.

A Haris közben egy műkovács siltjét csikorgatta a szél. Lelépcsőztem az üvegkalitkában ücsörgő mesterhez, hogy alkalmi munkában kovácslegénynek tudna-e fizetni valamit.

Megegyeztünk. Amikor megyek, akkor megyek.

Olvasólámpákat, karnisokat, polctartó sticniket, csillárokat vállalt, árult. Vasleveleket, rózsákat bízott rám. Forint levele, öt forint a hatszirmú rózsá.

Kulcsot adott, bármikor bemehettem, miután jobban megismert. E révén kezdtem levegőhöz jutni. Megújítottam öltözékem, kifőzdékbe jártam eszegetni, tejet vehettem, kenyeret, lókolbászt.

Kikupálódtam, mint szaros Pista Jézus nevenapján, ahogy Orosházán mondták. Már udvarolgatni is mertem.

Egy komolynak látszó lánynak.

Megkezdett férfiéletemet persze vele nem gyakorolhattam. Házasságról beszéltünk, s úgy is járkáltunk éveket, míg mint már pendítettem; otthagytam. Hogy ő még doktor Kanászné sem akar lenni! Szíven szúrt. Engem még cserben nem hagyott nőszemély soha. Ő sem, csak a nevem miatt. Más legény is járogatott vele. Hozzá is ment.

Őt én előttem titkolta, engem az előtt. Így alakult.

Különben kezdett fölsűtni a napom. A kisiparosnak jól jöttem. OTI nélkül dolgozhattam nála. Honorálta.

Az Országos Vízügyi Hivatal ösztöndíjat hirdetett. Elnyertem egy ötszáz forintost. Nem vetett föl a pénz akkor sem. De az illő ruházatot, napi betétvőt már gond nélkül álltam. Az ördög is csiklandozni kezdte újra a pertlit.

Utcasarkon álló lányokhoz nem volt kedvem szólni. Egyetemen kívüli ismeretségem semmi. Kollégista lányok? Nem kötöm le magamat velük. Egyszer már megégette a kása a számát. A tanulás sem sanyarított már le harmadéves koromban. Kezdtém kiismerni magam, hogy milyen tudásért hová nyúljak. Lett volna már kedvem lányok hajában turkálni, hiszen ahogy magyaráztam magamnak, nemcsak a tudományban, a magánéletemben is óriási behoznivalóim vannak. A szeretet utáni éhség teljes erővel kitört rajtam. Hogy valaki föltételek nélkül, úgy szeressen, ahogy én tudnám szeretni.

Anyagi körülményeim éppen megengedték, hogy harmadéves jogászhoz méltó gúnyában, tiszta ingben, cipőben, zokniban menjek az órákra, a vizsgákra.

Éppen készülődtem év végi szigorlatom egyikére, nyúlok a szekrényembe, hogy illő megjelenéssel is erősítsem feleletemet.

Mennyit számít ám az! A ruhának elhiszik, hogy belül is rend van.

Borostás pofával, koldusöltözékben az ismeretlen jogászprofesszor is elbukna a vizsgán.

Nyúlok a szekrénybe, az utolsó erre tartalékolt ingem sehol. Egy cédula Gyertyamártó Márton évfolyamtársamtól, hogy elnézést kér, vizsgázni ment az ingemben.

Szívesen kölcsönöztünk minden holmit egymásnak. Soha semmi baj. Most hoppon vagyok, két nappal előrehozták szigorlatomat. Minden ingem a mosóné asszonynál. Vegyek új inget? Akkor nem eszem a hónap végéig.

A mosónőnk három házra lakott a kollégiumtól. Telefonon is lehetett vele beszélni. A portán kifüggesztve hirdette ajánlatát. Én is annak a révén mosattam vele. Csöngetek neki: Gizus néni, nagy a baj. De rögtön, de mindjárt kellene valamelyik szép fehér ingem, mert emez, amaz szalmakalap.

— Jöjjön érte drága fiatalember! Mire ideér, kivasalom ropogósra. Olyant vizsgázik benne, az Akadémia is mindjárt befogadja!

Fölbotorkálok. Sosem jártam náluk. Az ingem már vállfán, a vasaló melege benne. Gyúrném a hónom alá. Nem hagyja.

— Hát ezért vasaltam, hogy maga? Szépen vesse le a szennyest, vegye föl ezt — mondta a fogatlan mosóném. Mondhatnám vénasszonynak. Lehetett negyvenéves. Minden huszonkét éves ember ilyen korú nőszemélyt már öreg bocsornak néz.

Elfordultam, kezdtem ingem derekát a nadrágkorcba gyúrni.

— Mit csinál? Így kell jövődő jogásznak öltözni?

Odajött, körülhúzogatta az ingem derekát. A hátam is borsózott, különösen, mikor elől kezdett tíz ujjá motozni rajtam. A furulya előszemtelenkedett hosszú szendergéséből. Giza néni nem lepődött meg a látványon.

— Nini, a kisaranyos, fölébredezett!

Szégyenemben kapadozva tuszkuráltam befelé a boltajtón a pajkost.

— Nem kell azzal olyan gorombán bánni, fiatalember!

Süllyedt alattam a negyedik emelet padozata. Pedig rostagyári koromban már jártam hasonlóképpen.

Vagonrakodás közben alámtört a bal lábam. Ülbe vittek kórházba a mentősök. Röntgen, tapogató vizsgálat. Egy fiatal orvosnő végezte rajtam a hét fogást. Fájt a lábam, hasogatott a fejem búbjaig. Ahogy az orvosi kéz jön fölfelé, pucéron feküdtem a vizsgálóasztalon, hát nem előbodorodik a nagyfüstös?

A doktornő félbehagyta a vizsgálatot. Kiment, jött helyette egy öszülő férfi. Akkorára a pikula visszaövakodott.

De most, ingváltáskor nekitálcosodott a csúnyája. Gizus néni a tenyerére vette. Túrtem, mint koszos malac a vakarást.

Délután szigorlatoztam. Keményen elhatároztam, más mosónőt keresek. Hová süllyedtem. Ennyi jut nékem, a szépen hitt jövőmből?

Másnap hívnak telefonhoz.

— Minden inge készen várja, jöjjön mielőbb!

Mentem azzal az elhatározással, hogy elszámolunk, vége.

Nem számoltunk el. Az esedékest befizettem. Aztán szabályos menetrend. Mindig utána fogadkoztam: most még utoljára, s aztán soha többet!

Mint ösztöndíjjal elszerződött joggyakornokot, egyik északi megye vízügyi-igazgatóságára helyeztek. Kanászhoz illően löktek egy jogi csoport kipitt-kopott íróasztalához. A kollégák ujjhegyüket nyújtották bemutatkozásukkor. Bandástól jártak ebédelni. Tőlem azt sem kérdezték, szoktam-e valamit takarmányozni. Munkaszétosztáskor pofaszíjpirulás nélkül vágdostak asztalomra földcsücskők körül keletkezett kicsi pörös aktákat, azzal a nyílt szóval tetejéztve, hogy ez éppen kanásznak való! Itt nem a jogértelmezés kell, hanem a kanászsutor.

Az első napokban tudtomra adták, hogy a gyorsalpalóval doktorrá lett Kanász, az csak kanász. Mégpedig kétszeresen.

Ezt még tetejézte az a baj, hogy Gizus néni sem nyugodott. Telefonálgatott.

Tónikám, aranyom, tündibündim. Máskor fogta magát, se szó, se beszéd, odaautazott.

Nagy szélű fehér kalapban, színházi kelléktárból kölcsönzött túllruhákban. Valamelyik színház öltöztetőnőjével meleg barátság fűzte össze, ahol Gizus kóristalány volt, az elhunyt férj pedig trombitás.

A legképtelenebb időkben, akár munkanapokon is vonatra ugrott, rá nem illő ruhákban robgott be az igazgatóságra.

A munkatársak már ismerték. Látták az üvegajtón, ablakon keresztül érkezését. Feltűnő gúnnyal kiáltottak:

— Kanász, megjött az édesanyja!

Szépen kértem Gizust, ne tegye szándékosan tönkre az életemet. Volt ahogy volt, felejtse el.

Kezdett jeleneteket rendezni. A hivatalban, az utcán, amíg kísértem az álmomásra. Összefaragta a nyakamat, vérhólyagot szívott a pofám szíjján. Hát verjem meg?

Akkoriban szerveződött a megyék földrendező hivatala. Mérnökök, kítűzők, jogászok pályázhattak az állásokra. Névváltoztatási kérelmem benyújtottam, s megpályáztam az ország túlsó végében a jogászi munkakört. Eltűntem Gizus elől.

Kicsi, csöpörődő városban laktam, onnét jártam be a megyei székhelyre dolgozni. Nem ültünk asztaloknál. Örökké úton. A szövetkezeti tagosítás végtelen sok jogi ügyet fölszántott. A tizemberes brigádkocsiban olykor húszan is szorongtunk. Mégis árvaabb voltam az özvegy gólyánál.

Csoportunkat Olajos Győző katonaviselt térképésszmérnök kormányozta. Tolakodás nélkül sügött jogi ügyekben is használható tanácsokat. Ő volt az első ember új környezetemben, aki fölismerte panasz nélkül viselt, kutya magányos életemet.

Mértékkel iszogatót, kártyázott. Hurcolt engem is magával. Kocsmákba, barátai társaságába. Pap, kántor, kutyasintér, mind barátai voltak.

Olajos haspárti letére, napjában többször is főzni kezdett. Mikor megéhezett. Szóban. Mit enne, s mit eszik estére.

Öregtarhonyát főtt szalonnával. Lehűtött fröccsöt utána. Csettintett a nyelvvel, mintha már enné is.

Faggatott, hogy hát én?

— Alföldi hosszúlére paprikást!

— Az se kutyának való. Bár ismerném!

Itteni éveim másodikában szolgálati lakást adtak.

Magamban elterveztem, meglepem Olajost.

Egyszer hazaérünk munka után, kiéhezve, kitikkadva, mondom neki, kész az alföldi, megmelegítem, kanalazhatjuk.

— Hány emberes?

— Négyen sem bírjuk megenni.

— Elhívhatom Jolit? Mármint a feleségemet?

— Örömmel fogadom.

Addig nem láttam. Olajos sosem beszélt róla.

Mire megterítettem csomagolópapírral a szolgálati lakás szolgálati asztalát, a szomszédtól kést, villát kértem, ott álltak az ajtó előtt. Olajos meg a derék, szép szál asszonya.

Egy hét múlva náluk ettem az öregtarhonyát.

Határozottan nem állítom, hogy Olajos Győző szándékosan mérnökölte össze lelki skiccpapírjain a felesége meg az én sorsom találkozási pontjait.

Hanem egyik héten rajtam volt a sor a közös vacsorafőzésben, a másik héten ők vendégeltek.

Egyszer Joli megjött Olajos üzenetével, hogy jól jár a kártyája, kicsit késve jön, ne együk meg a porcióját.

Orosházán elkezdett, Pesten megszakadt, újra megindult férfiéletemet olyan aszály verte, letérdeltem Joli előtt, és kérve kértem kegyelmét.

Csoválta a fejét. Nem lehettem az első, aki alkalmasint letérdel előtte.

— Tóni, Tóni, hát a legjobb barátjának hogy néz a szemébe, ha mondjuk ...

— Az öreg ördögnek is a szemébe néznék!

Amikor megjött Olajos, túl voltunk már árkon, bokron. A férj felgyűrte az ingujját, betörült két tányér alföldi paprikást. Iszogatta a fröccsét.

Nem gondolhatott rosszat rólam, hiszen annak a lánynak udvaroltam, akit ő ajánlott egyik barátja családjából. Jolival együtt esküvőnkig egyengették göröngyös utamat. Tanúknak eljöttek tanácshoz, templomba, utógondoztak az esküvő után, apró használati tárgyakkal kedveskedtek fölösleges házi kacatjaiktól szabadulandó, s hetenként kölcsönösen megfordultunk egymás lakásában feleségstől.

Hanem olyan három hónap elteltével, milyen piszok a férfi, Joli-éhségem támadozott. Mellettem szép, fiatal, kedves feleségem, tanulékony, hajlékony, széleyleimet teljesítő.

Joli érett nőiessége úgy szökte teli porcikáimat, ahogy a gordonka hangja az üres termet. Az én szép feleségem kezdő muzsikus mellette.

Líránk további hosszú évei alatt Joli gyakran fölemlegette, hogy ő csak egy, de én két házasságtörés szennyes hullámaiban fetrengek.

Nem is tudott a többi tarkamacskámról.

Nyári nagy melegben, a táj rezervátumpusztáját cövekeltük csatornázás alá. Fátlan, lakatlan terület. Silány kaszálójáról kilométerekre kiabáltak egymásnak a szénakazlak. Hazaindulásunk előtt váratlan vihar tört ránk. A négykerék-hajtású terepjárónk elkaparta magát. Ömlött az eső. Mire az első kazlat elértük, eláztunk, mint az öntött ürgék. Ki-ki a maga kotorekjában vacogott.

A zimankó erősödött. Dörög, villámlik. Odakapirnyász mellém egy mérnök-írnok lányka.

— Tóni bácsi, ne haragudjon, engem majd megvesz az isten hidege, melegítsen meg! A vége? Forró napsütésben is, ha alkalom adódott, melegítem meg. Pedig akkor a kisebbik fiam is járni tanult már.

Szidogattam én magamat. Vénységemre megy el az a csöp eszem?

Tartott, ameddig tartott. Férjhez ment, kivált a csoportunkból.

Barátnője, girhes, mint a tavaszi macska, ha rákap a cserebogárevésre. Idők múlásával azt mondja nekem.

— Ej, Tóni bácsi, tudom a barátnőmtől, hogy maga de milyen jól melegít. Én meg olyan fázós vagyok!

— Ugyan, miket beszélsz? Bolondnak öreg vagyok már!

Szó szót követett, azt meg a melegítés.

Magyarázatot én is tudtam oktalan lépésemre.

Hát én virágkoromban mennyit koplalóztam, későn érő ikrásodásomat, úgy látszik, most fődözik föl a mézbogararak.

Kialakult szokásom szerint, esténként, ágyban fekve nézegettem át az újságokat. Szól a telefon. Ki a fene nem fér a bőrében ilyenkor? Fölveszem a hallgatót, Vidácsné Margitka néni sirdogál. Rögtön menjek hozzájuk! Többet nem mondhat. Az egész család vár!

Régi barátság fűz bennünket össze. Mi lehet ennyire sürgős?

Tudtam, hogy második lányuknak a harmadik házassági bontópere folyik. Gondoltam, valami fordulat állhatott be az ügyben. Az én kicsi jogászai tapasztalatomat igénylik.

A kapuban vár apa, anya. Szemük táskásra kisírva. Nyomakodunk a menyecske lány szobájába, aki hason fekszik az ágyán, feje a párna alatt. Rázza a zokogás.

Jöttünkre megfordul, ami a szülőknek azt jelentette, hogy menjenek ki. Mentek is, annyit hagyva rám:

— Tónikám, tegyél meg mindent. Csak te segíthetsz!

A menyecske dobálta magát az ágyon, mint akit rángógörccs hajigál. A szemét nem nyitotta ki. Nyüszített, akár a csapdába esett állat. Dermedten ácsorogtam. Miért nem orvosnak szóltak?

Hirtelen, mint akinek soha semmi baja nem volt, a menyecske kilépett az ágyból, egy marékolással letépte rólam az inget, nadrágszíjat, avatott kézzel kapta ki a csatból a nadrágomat, ahogy libapásztor korunkban az avatandó gyerekek gatyáját szokták, lerántotta bokámig.

Merényletekhez nem voltam szokva. Soha sem kedveltem az esetlen kapkodást. Húzott az ágy felé. Tántorogtam. Béklyó volt két bokámon a gönccé vált nadrág.

Félreérthetetlen mozdulatai, nyüszítése megvilágosította lassan mozduló észjárásomat. Menekülnöm kell!

Hónom alá fogott gönceimmel kirohantam. Az utcán öltöztem föl.

A Vidovics család engem többé nem ismert meg. Cserbenhagyás? Megtagadtam lányuktól az elsősegélynyújtást?

Máig sem értem. Miért éppen én?

Nem éreztem, hogy olyan messzire szaglik már a hírem, mint a községi kan bűze?

A fürdőmester oltogatja a lámpákat. Így ihingette kifelé a magukba feledkezett vendégeket.

— Nézd, hogy elszaladt az idő!

Micsoda önfeledtséggel borítottam eléd szennyesládámat. Akkora kazal, az ég alját súrolja.

Névváltoztatásom okát addig feszegetted, kibontottad sorsom útitárisznyáját. Magamtól soha leltárba nem szedem emlékeimet. Amúgy nem sok dicsekednivaló akad benne.

Lehetne argumentum egy nemrég olvasott költő kezében, aki nyomtatott szóval apprehendál bennünket; szarból jöttetek.

Sértő szavával azóta is replikázom. S ő tán bíborban született, mint Nagy Constantinus császár? De hát bíborban is megteremhet a tetű. Ahogy Orosházán mondják.

